

УДК 821.161.2-31/-32.09"18/19"(092):140.8

Олександра Салій(Львівське відділення Інституту літератури
імені Т.Г. Шевченка НАН України)**ІВАН ФРАНКО ТА МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ:
ДУАЛІСТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ СВІТУ. ДИСКУРС МІСТИЧНОГО
(за повістю „Тіні забутих предків” і оповіданнями
„Як Юра Шикманюк брів Черемош” „Терен у нозі”)**

Проаналізовано містичне світосприйняття світу в оповіданнях І. Франка „Як Юра Шикманюк брів Черемош” і „Терен у нозі” та в повісті М. Коцюбинського „Тіні забутих предків”. Розглядається авторське бачення взаємозалежності та взаємопроникності дуалістичних світів. Зроблено акцент на відмінностях художньої містики й мові містичного акту в названих творах. Зосереджено увагу на концептах часу (у Франка він лінійний, а в Коцюбинського – циклічний) та простору (зокрема, містичних локусах і станах). Зосереджено увагу на проблематиці добра і зла ірреального й земного світу. Зроблено висновки про те, що суть містичного світогляду І. Франка зумовлена головно релігійним світосприйняттям, а М. Коцюбинського – міфологічним.

Ключові слова: І. Франко, М. Коцюбинський, містичний дискурс, містичний акт, містичні час і простір, міфологічний світогляд, релігійно-філософський світогляд, символ.

Містичне світовідчуття властиве тим письменникам, які занурюються у філософські проблеми сутності та призначення людського буття, намагаючись прогледіти тонку грань між реальним та ірреальним. Очевидно, поняття містичного тісно пов'язане з тим типом світогляду, для якого світ існує як цілість, сукупність, тобто з міфологічним. На формування світогляду (комплексу думок і знань про світ у формі оцінок, ідеалів, принципів та переконань) впливає і раціональний елемент, і воля, й інтуїтивне ставлення до світу [12, с. 15]. Доведено, що міфологічний світогляд як система образного знання про світ – найдавніший; з міфу походить віра у вищих істот, наділених надприродними здібностями та властивостями, а відтак і поняття містичного. З огляду на тему дослідження, поняття містики (а саме художньої містики) ми визначаємо як феномен ірраціонального пізнання дійсності, як таємницю, в яку автор посвячує свого персонажа і читача. Отже, містичне – те, що „сповнене містики”, „пройняте нею” [4, с. 679], що лежить поза межами раціонального. С. Балей вважав, що містичним є те пізнання, яке „не ґрунтується на ніяких логічних аргументах, на умовім процесі міркування, а є безпосереднім огляданням правди” [2, с. 208].

В художній практиці містичні мотиви присутні ще в давній українській літературі, особливо у жанрі поезії; вони зазвичай беруть свій початок або з язичницьких вірувань, міфології, або із

християнства (релігійно-містична тематика була стрижневою у літературі доби Середньовіччя). Природою містичного свого часу цікавилися такі філософи, як К. Юнг, Е. Фромм, К. Ясперс, У. Еко, А. Шопенгауер, а сьогодні містика перебуває в контексті сучасних філософських та релігієзнавчих досліджень (Г. Неня, М. Мурашкін, Т. Любасюк, В. Конзьолка, Ю. Шабанова). „Містицизм став предметом окремого розгляду у „філософії релігії”, починаючи з філософії Нового часу Гегеля, і отримав достатньо різнобічне вчення і трактування в концепціях Н. Дейвіса, М. Еліаде, Б. Матусяк, Р. Отто та інших” [9, с. 2]. Містичні теми й мотиви присутні у творах Григорія Сковороди і у творчості письменників епохи Романтизму (Т. Шевченко, О. Стороженко). У дискурсі містичного сьогодні розглядають творчість українських письменників ХХ століття новочасні українські літературознавці (Т. Гундорова, О. Забужко, С. Павличко). Попри те, що проблема містичного викликає інтерес, в українській літературі вона малодосліджена, що й зумовлює актуальність наукових пошуків.

М. Коцюбинський у повісті „Тіні забутих предків” звернувся до міфологічного, первісного світогляду гуцулів. Архаїчність та невимушеність містики у його повісті цілком відмінна від, наприклад, релігійної містики, якій властиве уявлення про потойбічне та ірреальне на тлі реального, поділ світу на духовний і тілесний, що, проте, не притаманне міфологічному мисленню. Світ, повний лісових духів та демонічних істот, для гуцулів є справжньою дійсністю, і, певно, саме тому полонив творчу уяву письменника настільки, що той зумів написати свій шедевр всього за шість тижнів (серпень–жовтень 1911 р.). Варто зазначити, що до написання повісті певним чином спричинився В. Гнатюк, який, листуючись з Коцюбинським, повсякчас запрошував його відвідати Криворівню й ближче познайомитися з Гуцульським краєм. Власне, він і переслав М. Коцюбинському низку етнографічних видань про гуцульську етнографію, фольклор, міфологію, серед яких 4-томну „Гуцульщину” В. Шухевича, „Знадоби до гуцульської демонології” А. Онищука і твори Ю. Федьковича.

Іван Франко, як відомо, вперше побував на Гуцульщині у 1880 р. [1, с. 23], а 1901 р. за рекомендацією В. Гнатюка приїхав до Криворівні „і проводив тут свій літній відпочинок упродовж 1901-1914 рр., за винятком 1905 і 1908 років” [1, с. 16]. Перебуваючи у цьому краї, він збирав, а згодом видавав фольклорно-етнографічні матеріали, вивчав побут і життя гуцулів, писав оповідання, повісті й поетичні твори. Як згадує П. Арсенич, одного разу гуцул Праць Мітчук „возив письменника до Вижниці дарабою” [1, с. 18]. Враження від цієї подорожі, очевидно, й лягли в сюжет оповідання „Терен у носі” (персонаж Франкового твору – Микола Кучеранюк – гнав дарабу саме до цього села).

Оповідання з гуцульського життя І. Франка є радше філософськими, а не міфологічними творами, які „неодновимірно зображують складні моменти в житті людини” [5, с. 83]. Хоч автор локалізує події у Гуцульському краї, основний акцент творів зроблено не на топоніміці: провідна думка твору універсалізується, виходячи за межі Гуцульщини.

Будова Франкових творів багатшарова: від зображення буденних гуцульських проблем і побуту до „діалектичного розуміння добра і зла, деспотизму й гуманності, життя і смерті” [5, с. 83]. Тож містика І. Франка не торкає глибин міфології, виходячи на рівень стосунку людини й Трансценденту. У концентрованих сюжетах його текстів чітко проглядається система символічно-образного знання про світ та його поділ на земний і потойбічний (у творах Коцюбинського такого поділу немає). Людська смерть є тією межею, що поділяє ці два світи. Сюжет оповідання „Терен у нозі”, власне, й моделює цю тонку лінію переходу, якою іде, зламанний життям, головний герой – Микола Кучеранюк. У „Тінях забутих предків” ця межа розмита. Зрештою, двох світів, як і смерті, тут немає. Є лише перехід з одного виміру в інший. Нявки, лісні, шезники, чугайстри й відьми живуть поряд із людьми в одному світі.

До містики як до таємничого і загадкового (давньогрецьке *mistikos* означає „таємничий”) зверталися у своїй художній практиці обидва автори, проте по-різному підходили до концепції дуальності світу, трактування надприродних явищ та можливості пізнання ірреального. Містика М. Коцюбинського архаїчна, первісна, вона ще не знає надприродного „духовного світу”. Вона така ж первозданна, як і дитина природи – гуцул, для якого все навколо натуральне і реальне. Містика гуцула „народжується” разом із ним самим, у повісті – разом з життям маленького Івана, який з дитинства жив у тривозі і мовби бачив щось „далеке і невідоме нікому” [7, с. 206]. Це містичне відчуття огортає всю повість від початку аж до Іванової загадкової смерті.

Франкова ж містика дещо інша. Зачин його „оповідання з гуцульського життя” „Терен у нозі” хоч і не позбавлений загадковості, але є цілком реальний, „приземлений”. У розповіді-спомині головного героя – Миколи Кучеранюка – розгортається містичний акт: хлопчик зі сніжно-білою рукою, з „холодним і злорадісним усміхом” на устах безслідно тоне у вирі повеневої води. Але про те, що ця невинна дитина була лише „привидом”, читач здогадується аж у розв’язці твору, яка відкриває містичний горизонт сюжету.

Інше оповідання І. Франка – „Як Юра Шикманюк брів Черемош” – взагалі не натякає на момент містичного чи бодай загадкового. Тут письменник зав’язує сюжет на особистій життєвій драмі гуцула Юри. Містика ж у творі з’являється цілком несподівано і непередбачено: в образі двох демонів, які супроводжували Юру в найкритичніший момент його життя („два велетні, вищі головами над смереки, а незримі смертним очам” [15, с. 442]). І оця їхня невидимість для людського ока увиразнює межу між двома світами і робить зрозумілим те, що містика Франка вже не первісна: ми бачимо чіткий поділ між реальністю і потойбіччям, у яке не може заглянути жодна жива істота. Проте І. Франко, натякаючи на вищі рівні буття, безсмертність душі й вічну боротьбу світлих і темних сил, не пориває зв’язку із гуцульською демонологією, називаючи ці дві одвічні сили демонами (з грецької *daimon* – божество, дух). До того ж автор наголошує на тому, що вони були велетами, які побутують у віруваннях гуцулів і означають „давніх

міфічних людей велетенського зросту” [16, с. 49]. І вони, на відміну від чугайстрів та нявок Коцюбинського, підпорядковані єдиній вищій силі – Богові. Приблизно таке значення має слово „демон” у давньогрецькій міфології – нижче божество, злий (рідше добрий) до людей дух. Білий демон з оповідання І. Франка також уособлював силу нижчу, адже у тексті кілька разів згадується вищий творець – Бог. Зрештою, у розв’язці демонічного, а отже, містичного діалогу, письменник мовби ненароком називає білі світляні руки демона ангельськими, а наміри Чорного демона – диявольськими. До того ж називає творця Господом. У такий спосіб Франко непомітно перекодує сприймання читача із рівня міфологічно-демонічного на релігійно-філософський.

Джерела містики

Джерелом містичного досвіду для М. Коцюбинського була гуцульська міфологія, яку автор переосмислив у філософському аспекті. Міф для нього не був канонем, поза межі якого не можна вийти. Навпаки, письменник трактує його „як первісний код символів, смислів, світоглядних уявлень” [11, с. 6]. Символізуючи свій текст, М. Коцюбинському йшлося „про збереження кодового, первісного, архетипного елемента при всій історичній змінності слова-символу. Адже первісним підґрунтям міфологічного мислення, як доводили міфознавці (Е. Кассіер та ін.), була метафоризація, символізація образів буття та екзистенції” [11, с. 22]. Знаковим і навіть сакральним у повісті є здійснення містичного обряду: таємниче і священне приготування до Свят-вечора, містичним коловоротом життя віяло від похоронного обряду „грушка”. Сакральним первісним змістом наповнений обряд ворожіння на теплому Юрія й боротьба мольфара із громовою хмарою – зіткнення людської та природної сил.

Щодо містичної символіки Франкового тексту, то вона наближена не до міфу, а до релігії, тому образи-символи із його гуцульських оповідань належить трактувати з релігійної точки зору. Про тернову, біблійну за походженням символіку оповідання „Терен у нозі” писали чимало літературознавців – терен втілює християнську ідею страждання і порятунку. У двошаровому оповіданні І. Франка, яке за дидактичною спрямованістю уподібнюється до притчі, цей образ також посідає центральне місце. Як доказ релігійної спрямованості цього оповідання – міркування Я. Мельник про те, що „образ „тернового” хлопця найбільше суголосний з апокрифічним кодом” [10, с. 166]. Як вважає авторка, сніжно-біла рука є біблійним образом, адже у „найдавнішому християнському мистецтві символ Бога – це простягнена з-над хмар рука” [10, с. 165].

Добро і зло

У містичному дискурсі І. Франко порушує проблематику добра і зла, міцно сплітаючи її із земними гуцульськими буднями. Змальовуючи двох демонів, які борються за душу Юри, автор різко протиставляє ці дві одвічні сили. І хоча мудрий Білий демон перемагає, ми ні на хвилину не сумніваємося в силі й винахідливості Чорного. Читач має змогу чути діалог між двома демонами (містична мова) і спостерігати їхній вплив

на вчинки і думки Юри. Проте завершення цієї історії „лежало в бога на колінах”, а тому залишилося втаємниченим: ієрархічна модель світу тут очевидна, адже всім керує Бог. Про це ж ідеться і в оповіданні „Терен у нозі”, адже саме Божий знак спрямував життя колись молодого розбишаки Миколи на праведний, хоч і тернистий шлях. Таким чином, художня містика Франка має чітку морально-дидактичну спрямованість. Його містичні образи й видіння, гармонійно вплетені в сюжет, натякають на постійний зв'язок людини із Трансцендентом і виходять на філософські обрії.

Містична філософія Коцюбинського – емоційна й хаотична. Він не вибудовує системи, а, виходячи з міфу, творить таку ж міфічно-містичну реальність. У демонічному просторі його повісті відсутнє чітке протиставлення світу людей і світу інших персонажів. Два, інколи навіть ворожі світи, не відділені неперехідною межею. До того ж єдиною ланкою тут виступають люди, наділені магичною силою, – відьми й мольфари – земні боги. Грань між добром і злом у повісті також невиразна: у ній немає чіткого поділу на „злих” і „добрих”. У переплетінні людського життя із гірською природою та її незвичайними міфічними мешканцями виявляється первісне містичне світовідчуження Коцюбинського. Добро і зло мовби сплелися не лише у світі духів, а й у світі людей, де темпераментні гуцули у „лютому гарті” жорстоко роз'юшували один одному голови й безнадійно закохувались у неспокійні миті свого життя.

Аж ніяк не випадковою в тексті є розповідь спузара Миколи про походження гір, яка до певної міри пояснює існування нечистої сили. За давньою легендою про сотворення світу, батьком гір є „найстарший чорт” арідник, який хитрістю приховав від Бога шматок глини у роті. Містика у тексті стосується, отже, не лише лісових духів, а й непростих: мольфара, який не пускав хмару із градом на людські поля, та відьми, що вміла перекидалася жабою.

Смерть

Зрима місце в „Тінях забутих предків” посідає тема смерті, адже Іван від дитинства часто чув, як трембітала трембіта, „оповіщаючи горам і долам про смерть” [7, с. 208]. Коцюбинський говорить про неї не як про фатальний кінець людського життя, а як про невід'ємну його частину. Зі смерті у творі зароджується любов, із любові постає смерть. Останні хвилини Іванового життя є містичною кульмінацією твору, в якій міфологічне зливається зі внутрішньою життєвою драмою героя. На Івановому похороні гуцульський обряд „грушки” символізує оте вічне тривання життя поряд зі смертю. Цим ритуалом передається єдність людини зі світом, він наче надає сенсу людському існуванню. В останніх рядках повісті автор пише про загадкову (не страшну!) усмішку смерті на обличчі Івана і про брязкіт мідяних грошей, які добрі люди кинули „на перевіз”, вірячи в те, що життя людини на цьому не закінчується [7, с. 248–249].

Смерть у Франковій притчі „Терен у нозі” теж піднесена на філософський рівень, проте її осмислено вже з релігійної точки зору.

„Хворий Микола Кучеранюк дожидав смерті” [15, с. 375] – такими словами починається твір. І в отому „дожиданні” триває вся сюжетна напруга. Смерть для головного героя була своєрідним звільненням від життєвих мук сумління. Вже з самого початку старий гуцул знав, що буде вмирати, а тому все оточення „зробилося йому чужиною”, якась провина „не пускала його душу від тіла” [15, с. 377]. Хлопчик-потопельник із злорадісним усміхом на обличчі все приходив до нього у снах як відгомін далекої й моторошної життєвої події. Старий гуцул, який все життя керманичував на дарабі, містично відчув свою смерть: таємниче чуття кінця прийшло до нього у містичному видінні. І лише завдяки вставній притчі про терен, який боляче в’ївся в ногу Миколиному приятелеві і врятував його від смерті, стає зрозумілою покута старого гуцула. Над людським життям, як і над смертю, стоїть Бог, який час від часу шпигає терновими колючками, щоб повернути на істинний шлях. До такого висновку нас підводить Франко у своїй притчі. Так само було і з Юрою Шикманюком, який брів Черемошем із ненавистю в серці й злим наміром. Але розв’язка оповідання підводить читача до висновку, що людина не здатна керувати долею, бо все лежить „у Бога на колінах”.

Вода і вогонь

І для І. Франка, й для М. Коцюбинського містика є не втечею, а напруженим шуканням свого „я” та відповіді на складні життєві питання, непідвладні часові. А щоб обернути це містичне переживання персонажів у певну істину, письменники вводили у текст концепти або символи, які відіграють опосередковану роль і „натякають на буття вищого рівня” [6, с. 76]. Спільним для обох письменників є символ води, який тяжіє до філософського узагальнення. В українському фольклорі цей образ багатозначний – означає життя, здоров’я, очищення і кохання [13, с. 66]. У гуцульській народній творчості вода є одним із центральних образів, адже річка (власне, Черемош) відіграє величезну роль в їхньому житті й побуті. Оцю „зелену кров гір” і потічки, які „трясли по каміннях сивою бородою” [7, с. 211] оспівав і М. Коцюбинський, писав про це свого часу і Г. Хоткевич, присвятивши природі Карпатських гір цілий цикл „Гірські акварелі”. Проте Черемош – не лише окраса Гуцульського краю, а й небезпечна стихія, яка забрала не одне людське життя. М. Коцюбинський неодноразово називав його неспокійним, зрештою, саме вода „взяла” Іванову Марічку, розлучивши їх навіки.

І. Франко у двох своїх оповіданнях також вивів образ Черемошу, бурхливі води якого є символом неспокійного життя гуцула. За давніми міфами й легендами, вода існувала ще до створення світу, тому вона є символом вічності і плинності часу. Саме так можна розуміти цей образ в оповіданні „Терен у нозі”. Адже у воді Бог дав Юрі життєвий урок про спасіння його грішної душі і навернення на істинний шлях. Цікавий сам образ потопельника, який побутує в гуцульській міфології. У „Гуцульщині” В. Шухевича зазначено, що потопельники – це душі тих, хто втопився, які „показують си біло” в місячні ночі у вирах. Вони

небезпечні і для тих, „що сплавами йдуть” [16, с. 154–156]. На нашу думку, цей образ пов’язаний саме з віруваннями гуцулів, хоча деякі дослідники асоціюють його із християнським символом. У Франка, як і в повісті Коцюбинського, вода набуває двох значень, що символізує змінність та неспокій людського життя. В оповіданні „Як Юра Шикманюк брів Черемош” вона означає очищення, переродження душі й водночас слугує певним вододілом між двома світами. Недаремно саме на воді два демони ведуть вперту боротьбу за душу Юри.

Якщо вода є матерією, то вогонь в українській міфології символізує дух. „Поєднуючись, вони творять видимий світ” [13, с. 69]. Вогонь, який у гуцульській міфології вважають священним, є тим світлим оберегом, який захищає від темних сил. Палагна у своєму ворожінні клала поміж маржиною ватру, „аби вона була світуча, красна, як боже світло, аби до неї не мав приступу злий” [7, с. 232]. На полонині вівчарів та овечок „боронив од всього лихого” живий вогонь, що „вивсь гордо своїм гадючим тілом та дихав усе новими клубами диму” [7, с. 217]. Гуцули вважали, що він жив разом із ними на полонині „неначе бог” і засинав (не вмирав!), коли вони поверталися пізньої осені з гір додому.

Очевидно, не випадковим у творі є вибір імен – Івана та Марічки, які в українській міфології асоціюються саме з вогнем і водою (тут дослідники апелюють до свята Купала – духу – життя – Івана й Марени – матері – смерті – Марічки) [13, с. 69].

Час

У дискурсі містичного час виходить поза межі реальності й окресленого простору. Образ води символізує минуність людського життя, яке пливе разом із Черемошем і вже ніколи не вертає до тих самих берегів. Містичне є вічністю, а земне означене часовістю. Проте час у „Тінях забутих предків” іде по колу, а тому завжди повертається до свого початку. Головний персонаж твору – Іван Палійчук прожив своє життєве коло, яке знову почалося після його смерті. Цикл його життя мовби дорівнював річному циклу, а повторювати все спочатку вже не було сенсу. „Людина міфологічної свідомості відкидає факт смерті, вважаючи її переходом у світ вищих сил, який географічно не збігається зі щоденним” [12, с. 17].

Образ часу у творах І. Франка не зумовлений міфологічним світоглядом, як у повісті М. Коцюбинського. Смерть є кінцем, і потребує розгрішення: сповіді перед Богом, людьми і самим собою. Час лінійний, а тому всевладним над людським життям. Власне, таким його відтворив Франко у своїх філософських оповіданнях. Філософська основа тексту „Як Юра Шикманюк брів Черемош” лежить у вертикальній площині взаємозалежності: людське життя – Божа воля. У Коцюбинського ж ця площина горизонтальна: міфологічний світогляд ще не знає вищої волі Бога. В оповіданні „Як Юра Шикманюк брів Черемош” наголошено на важливості життєвого вибору, який може кардинально змінити русло людського існування. В основі злого наміру Юри – не мораль, а гарячий темперамент гуцула – тут гармонійний

симбіоз теми твору з його ідеєю. Письменник устами демонів розгортає перспект можливого розвитку часових подій, наголошуючи, що їхнє існування поза межами часу. Їхній діалог є мовби шаховою грою: кожен наступний крок залежить від ходу твого суперника. І. Франко відділяє час земний від потойбічної позачасовості чіткою межею, ставлячи Бога-творця над грою демонів.

Простір

Містичний простір, як і час, у повісті М. Коцюбинського й у творах І. Франка лежить у двох вимірах. Дія Франкових творів відбувається на Гуцульщині, проте письменник накреслює лише приблизну лінію навколишніх сіл – Кути, Жаб'я, Вижниця, Краснолів, Устеріки, Сучава, локалізуючи місце появи хлопчика коло Ясенова. Найбільшу увагу автор звертає на Черемош. Містична мить, яку персонаж пережив у реальності, неодноразово повторювалась у його сновидіннях, „змушуючи зазнавати того самого переполоху і тої самої муки, що й першого разу” [15, с. 383]. Характерним було і забарвлення самої води, що була брудно-жовтого кольору, на тлі якої сніжно-біла дитяча рука уособлювала душевну чистоту, а бурхлива повінь – гріховність Миколиного життя. Містичність цього простору підкреслено філософсько-релігійним висновком: „а що, як се не був ніякий достеменний хлопець?.. Лише якась мара, привид?” [15, с. 386]. Так містика Божого промыслу проявляється у реальному житті. Безперечно, І. Франко міг локалізувати дію твору в будь-якій іншій гірській місцевості, проте саме уявлення гуцулів дають право на існування духів, привидів та з'яв у водах Черемошу чи в густих лісах Чорногори. Містичний простір іншого Франкового оповідання зміщений у надчасся, хоча не випадкова поява демонів саме над річкою.

Містика „Тіней забутих предків” глибоко вкорінена в сюжет. І самі персонажі повсякденно живуть разом із нею. Для гуцулів немає нічого дивного у тому, що баба Хима є відьмою і може перетворюватися у тварин. Нікого з них не здивуєш тим, що бачив щезника чи танцював із чугайстром. Ця містика, як і весь гуцульський простір, є казковою, проте відлякуючою. Аналізуючи повість, важко говорити про містичну мить, бо вона тут триває вічно: від народження Івана аж до його смерті. Якщо Франковому персонажеві привид завжди являвся в одному конкретному місці, то Іван Палійчук міг бачити духів повсюди.

Висновки

Таким чином, у творах І. Франка та повісті М. Коцюбинського дуалістична концепція світу осмислена в контексті гуцульської тематики. Кожен з них на власний творчий манер розкрив феномен гуцульського світу із філософських світоглядних позицій, хоча надприродні явища та можливості пізнання ірреального у творах письменників трактуються по-різному. Містика М. Коцюбинського є архаїчною, первісною, у ній ще немає поділу на духовне й тілесне, земне й потойбічне. Натомість І. Франко в гуцульських оповіданнях натякає на вищий рівень буття, безсмертність душі й підпорядкованість людської долі Божому провидінню. Джерелом містичного досвіду М. Коцюбинського

була гуцульська міфологія – містичність Франкового тексту зосереджена на релігійно-філософських проблемах. У дискурсі містичного, який має чітку морально-дидактичну спрямованість, І. Франко порушує проблематику добра і зла, міцно сплітаючи її із земними гуцульськими буднями. Коцюбинський у своєму світорозумінні більш емоційний та хаотичний. Він не будує системи – лише творить міфічно-містичну реальність. Тому в демонічному просторі його повісті відсутня чітка межа між добром і злом. Містичний простір у текстах авторів покладено у двох вимірах, які сплітаються у повісті М. Коцюбинського й поділені межею втаємниченості в оповіданнях І. Франка. Відтак М. Коцюбинський із невідомої гуцульської глибини прагне зрозуміти закони всесвіту, а І. Франко пояснює життя гуцула з висоти загальнолюдського й філософського знання.

1. *Арсенич П.* Криворівня в житті і творчості українських письменників, діячів науки й культури / П. Арсенич. – Івано-Франківськ, 2000. – 151 с.
2. *Балей С.* Зібрання праць : у 5 т. / С. Балей. – Львів-Одеса : Cogito, 2002. – Т. 1. – 2002. – 457 с.
3. *Білецький Л.* Тіні забутих предків М. Коцюбинського в світлі історичного розвитку / Л. Білецький // Самостійна думка. – 1933. – Липень-серпень. – Кн. 7-8. – С. 219-223.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови [ред.-упоряд. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : Перун, 2007. – 1736 с.
5. *Денисюк І.О.* Літературознавчі та фольклористичні праці : у 3 т., 4 кн. / І.О. Денисюк. – Львів, 2005. – Т. 1 : Літературознавчі дослідження. – Кн. 1. – 2005. – 432 с. – (Львівський національний університет імені Івана Франка).
6. *Зелінська Л.* Містицизм в європейській літературі. Епоха Просвітництва / Л. Зелінська // Вісник Львівського ун-ту. – 2004. – Ч. 2, вип. 33. – С. 74–81. – (Серія філологічна).
7. *Коцюбинський М.М.* Твори : у 2 т. / М. М. Коцюбинський. – К. : Наук. думка, 1988. – Т. 2 : Повісті та оповідання. Статті та нариси / [упоряд. і прим. Зіпа В.А.; ред. Калениченко Н.Л.]. – 1988. – 496 с.
8. *Легкий М.З.* Проблематика добра і зла в оповіданнях Івана Франка / М.З. Легкий // Українська мова та література. – 1999. – № 43 (155).
9. *Любасюк Т.І.* Містичне спрямування духовної практики християнського Середньовіччя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 09.00.05 „Історія філософії” / Т.І. Любасюк – К., 2007. – 17 с.
10. *Мельник Я.* Ще раз про символіку новели Івана Франка „Терен у носі” / Я. Мельник // Вісник Львівського ун-ту. Серія філол. : [зб. наук. праць]. – 2004. – Вип. 35. – С. 161–169.
11. *Поліщук Я.* Міфологічний горизонт українського модернізму : монографія. – 2-ге вид., виправл. та перероб. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. – 392 с.
12. Предмет і проблематика філософії : навчальний посібник / [за заг. ред. М.А. Скринника, З.Е. Скринник]. – Львів, 2001. – 488 с. – (Львівський банк. Ін-т Нац. банку України).
13. Сто найвідоміших образів української міфології / [за ред. О. Таланчук, Ю. Бедрика]. – 2-ге вид., виправ. та доповн. – К. : Автограф, 2006. – 456 с.

14. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів і словосполучень / [авт.-уклад. Скопненко О.І., Цимбалюк Т.В.]. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.
15. Франко І.Я. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Якович Франко. – К. : Наук. думка, 1976-1986. – Т. 21 : Оповідання (1898-1904) / [упоряд. та комент. О.О. Білявської; ред. І.І. Басс]. – 1979. – 501 с.
16. Хобзей Н. Гуцульська міфологія : етнолінгвістичний словник / Н. Хобзей. – Львів, 2002. – 216 с.
17. Шумило Н.М. Під знаком національної самобутності : українська художня проза і літературна критика кінця ХІХ – поч. ХХ ст. : монографія / Н.М. Шумило. – К. : Задруга, 2003. – 354 с. – (Ін-т літератури ім. Т. Шевченка НАН України).

Аннотація

Проаналізовано мистическе мировосприятіє в розказах І. Франко „Как Юра Шикманюк брёл Черемош” и „Терн в ноге” и в повести М. Коцюбинского „Тени забытых предков”. Рассматривается авторский взгляд на взаимозависимость и взаимопроникновение дуалистических миров. Акцентировано внимание на различиях художественной мистики и языке мистического акта в данных произведениях, на концептах времени (у Франко он линейный, а в Коцюбинского – циклический) и пространства (в частности, мистических локусах и состояниях). Освещается проблематика добра и зла ирреального и земного миров. Сделаны выводы о том, что суть мистического мировоззрения И. Франко обусловлена религиозным мировосприятием, а М. Коцюбинского – мифологическим.

Ключевые слова: *И. Франко, М. Коцюбинский, мистический дискурс, мистический акт, мистическое время и пространство, мифологическое мировоззрение, религиозно-философское мировоззрение, символ.*

Summary

The article analyzes the mystical world view in the stories „As George Shykmaniuk was walking across Cheremosh” and „Thorn in the foot” by I. Franko and in the narrative „Shadows of Fogotten Ancestors” by Kotsiubynskyi. A vision of dualistic worlds are presented. Subject matter related to artistic language of mysticism and mystical act in these works are considered. Special attention is given to the concept of time, space and the problems of good and evil. It is concluded that the mystical world view of I. Franko are caused by religious outlook and M. Kotsiubinskogo – mythological one's.

Key words: I. Franko, M. Kotsiubynskyi, mystical discourse, mystical time and space, mystical act, mythological world view, religious philosophical outlook, symbol.

Стаття надійшла до редколегії 7.10.2010 р.